Σ4Α8
Д30

ОТАР ДЕМЕРЦЬ-ИЦА

АНТИПРАЛАНДЕЙ
АСТАТИАРЫЕЙ

Дук мырцыкуан,
Ху дукаҿ дыхунеит,
Ибынҽацәи иареи
Хысымтак рыбжьоуп.

Рыбжьара тышоуп,
Иҿкьароуп, лаҕьоуп,
Уа дымхысыр ауам,
Даҽацьара еицәоуп.

Ашәарах тынчны,
Кьафла иҽырбауа,
Икугыланы акрыфара
Иаҿуп хыхь убра.

Ашәарыцаҩ инацәа
Абар ирыхиауа,
Хаҳәык даватәоуп,
Дкылҧшуа иара.

II

Ажәҩан иалкьазшәа
Икуалаауа илталт,
Ишлеиуаз цаҟа
Аҿкьарахь ибҕалт.

Абна-сас илабашьа нытцарҧо
Ахра длаҿалт,
Аха дышлеиуаз
Уа днаҿахеит.

Ишьтахьҟа дызгьежьуам,
Иаҧхьаҟа дызцом,
Амацә изк'уам,
Тынха дибазом.

Ахра ҕьазҕьазра,
Ахра баацҕра,
Даҿахеит иара,
Дзаҿысуам убра.

Ишьацәхыҧқуа ытцарҧаны,
Илабашьа иҽхшьны,
Дгылоуп дтынхадаха,
Ахра ҿаҩа даҿасаны.

Ахаҳә бгоит,
Илабашьа аҿкьоит,
Абар, абар,
Уажәытцәкьа дтахоит.

Амра ташәеит,
Амш атцх иазеит,
Амза гылеит,
Бзиа иҩаскьеит.

Цәымзаркыратцас
Ажәҩан лашеит,
Амзархуага цәыиуа
Уаҟа иааиҿаччеит.

III

Аиатцәакуа жәҩанаҿ
Цәымзатцас иҧхауан,
Амза шашаза,
Иҳалалза илашауан.

—Ахауа ҿаца,
Аҧсабара изырҩуа,
Шәымш аабзиахааит,
Сара сызбауа!..

Ажәҩан иатцәа ҿкуршәыс
Са сзыҳәа уҟала,
Амза лаша са сзы
Цәымзас уҧхала.

Аиатцәа цеицеикуа са сзы,
Цәыуацәас шәкала,
Сышәарах исшьызгьы
Сиашәа уазха.

Сҭаацәагьы сҭынхацәагьы
Са сзы шәцьабалашт,
Сара сабаҟоу,
Атыша сышәцәагашт.

Асы-наҟуа хьшәашәаҙа
Са сзы шьалҭас иҟалашт,
Нхарҭас абраҟа
Наҙаҙа исоушт!..—

Уаҳа изымхәеит,
Абар иажәа ҧҭәеит,
Дызкыз илабашьа
Наитцкьеит, ицеит.

Дызҿагылаз ахра бааҧс
Алада днаҿкьеит,
Атыша ду зынҙак
Иара дагаҙеит.

Ари еиҧш агуаҟра
Ахҳәаатәы рацәахоит,
Аха уаҳа сызҳәауам,
Сыгугьы ҧшқахоит.

Иаҧхьогьы дзаҧхьарым,
Дымҭәыуаргьы ауам,
Иатцкьысгьы са сеицәоуп,
Уаҳа сызҩуам.

Амзеи аиатцәеи
Ишәымхәауазар шәара,
Уаҳа сгу изалшауам
Уи аҙбаху аҳәара.

Амзеи аиатцәеи
Ишәымхәауазар шәара,
Дызцәыҙыз итынхацәагьы
Ироуам ибара.

1929

ЛЕНИН — ҲАРА ДҲАМРОУП

Амра мроуп, илашоит,
Аҧсабара икуу зегьы рзы.
Амра дашьеитцбны дазгылт
Урыстәылан Ленин.
Амра алашара хаиртәааит,
Агуаҟцәа уи дирбеит.
Инеигҙеит игу итеикыз,
Агуаҟцәа рзы амра ҷыда ирҧхеит,
Аҳәынтқар уҕу зхажьыз
Иатцган, адгьыл маа диркит.
Абриаҟара дыди мацәыси зыртцысыз,
Адунеи арыҧьарахь иаазырҳәыз,
Аус иуан хамеигҙарада,
Аҧьажәлар рбзазараз ааҧсарада.
Уи дыҧсуам ҳа ҳамра ашьа,
Уи иоуп адунеиаҿ изуз ҳара ҳшьа.
Илашоит имҩа, иажәакуа лашоит,
Ирҿыхаз ажәлар иара ила еихуоит.

1927

АЗЫН

Азын, уара цьоукы гуҧцәагас урҧхьазоит,
Иузгуааны бла цырхула иузҧшлоит.
Умышә-куцьман уаайуа цьшьаны,
Аҩ итцалоит уи аҟара ишәаны.
Аха сара урт реиҧш усҧхьазом,
Ухьшәашәара зынзагьы сацәшәом.
Гу-ҳаракыгак, шьамхырласыгак уеиҧш
избазом,
Аамта ссир ласык уара уеиҧш саниазом.
О! Исызҳәом уанааиуа бзиа ушызбауа,
Атцаракуа ырҧыруа харантә ианаҳзааугауа.
Ашьхакуа бамбашла ихҟьаны иануртәуа,
Аҳауа хьшәашәаза итынчны ианургушьуа,
Бзиала уаабеит азынра уара,
Иаҳзааиуа ҧшәымара, сасра!

1927

АҦСА КУҦШ

Аҧса куҧш ҟатҟатауа,
Иҩарылиааит аҧса-ауқуа:
„Амҩа сышәт, сыҧрышт,
Сышәхысны сцазашт,
Амра ашҟа сҩаскьашт,“
Аҳәеит аҧсаҧшқа,
Иҩарылаҧшны аҧса-ауқуа.
„Уаагыл, агызмал уара,
Узҳавасуам ҳара:
Уагыҧхамшьазакуа
Уҽышҧаҳадукылауа,
Умҩеизацеи закы,
Уаангыл ҳамтакы“,
Рҳәан, излагылаз
Зегь ҩеизцаан
Иҩарытцагылаз
Зегь ҩазгуаан,
Ашәшьы нахадырҧеит,
Амра лашара адмырбеит.
Аха иара аакаткатан,
Азҳара ишаҟумцуаз днарбан,
Абыҧькуа аартысит ус аҳәан:
„Аҧсабара алашара зегьы иртахыуп,
Ахақуитра абҕеицыхраз икуҧаҩуп зегьы,
Азәы данажәлакь — изҳауеит ҽазәы!“

1927

СГУ ИҬОУ

Сгу иҬоу зегьы
Схәауа сҷынасхар,
Хымшгьы исызхәарым,
Убас садхалап, убас ирацәоуп.

Истахыуп адунеи —
Адунеи зегьы здыррацы,
Издыррацы абзиарақуа —
СзышьҬоу абарҬ роуп.

Истахыуп ажәҷанахь —
Ажәҷанахь сҷазаны,
Аиатцәақуа, амза, амра —
Истахыуп абарҬ закуу еилсыргарацы.

Издыруада сара —
Сара исылмшакуан,
Ууанза сыҧсыр —
Сықулацәа сшәыхәоит, абри
нашәыгзарцы!..

1929

* * *

Бааҧши!.. Бара ибеиҧьу дыќам схәауам,
Саргьы бзиарас исылоу егьыббауам;
Адунеи зегьы аҙәы изшам,
Ауаҷы иибауагьы зегьы иҬаххауам.

Амрахуага еиҧш бкаҷҷауам,
Ацәымзаҧшь еиҧш ба быҧхауам,
АҬыс мҷас асахьа Ҭыбхʻуам,
Аха, ба ибеиҧьу са дызбауам.

Сара быстаххеит, бзиа бызбоит,
Ба бсымгаргьы сгу иауам.
Мап аныбҳәагьы ицәгьарахоит,
Усҟан мариала ҳа ҳаилгауам.

1929

ИУА АБАС-ИҨА КОҨОНИА

Уҧсра мцушәа сгу иабауан,
Уҧсы тоушәа са исыҧхьаҙауан,
Уҙбаху шәҟула са исаҳауан,
Ушәҟуқуа рыла усахьа збауан.

Уахьиз уқытан, уахьааҙаз уаштаҷ,
Саннеи издырит, издырит ушҳалам уеибганы.
Иахьанҙа сгу жьан, иахьанҙа сгу нкылан,
Иахьа издырит ицкьаны, ушҳалтцыз ҳгу
былны.

Ара-тцла ду узтцатәлоз еиқушьшьы, алахь
еиқуны,
Игылоуп инкахуцуа, гурҩала иџьабауа,
Ари ацаҟа хулбехала атынчраз утәаны,
Еизугауан хыхь аҳауа иалаз ажәабжьқуа.

Убаҳча шәты-ҧшҙа, убаҳча жәпа еилачҙа,
Ҽынла угурҧьа-гурҧьауа узцаз,
Алахь еиқуп, уабауам, иузгуаҟ'уеит цәгьаҙа.
Иаздыруам уи, уара уахьацәцаз.

Ушта ду гурҩоит, иаздыруам иаура,
Уахьамбауа иџьабоит, иазтынчрам џьара.
Ашәтқуагьы ҩагылоит, инхышәтуеит убра,
Уахьырымбауазыҳәа рыедырҧшҙауам дара.

Сгу иауам — еибафоит, ажәа снатом,
Исҳәарц истахқуоу — рыбжак снарҳәом,
Ухҳәаатәы рацәоуп, еизганы уашта иснатоит,
Аха исзыҩуам, сгу иахьтоу, уа иташәуеит.

Аанҧын аҧша ҟуанда аҷан,
Ҧхарран, тынчран, амшгьы еилган,
Аха итынчым угуара, итынчым уҩнра.
Игуаҟ-цәаҟ'уеит утаацәа, иблуп дара.

Уан, утахцәа, уаҳәшьцәа абарт зегьы —
Рнапқуа ргутцаҧса, амыткума ҳәауа,
Иқуп агуарҧ, изтәашам цьаргьы —
Иқуп ашта, игуаҟ'уа ибылуа.

Хыхь ацара, ацара цырцыркуа,
Ирыкутәоуп утцлакуа, утцла дукуа.
Иузырҳәоит ашәақуа, ашәа-хаа еиҷартәаны,
Иузырҳәоит ихааҙа, иртынчны, иргукны.

Рашәабжьы сазызырҩуеит, ирхәауа саҳәуеит,
Рбызшәа сзымдыруазаргьы, ус еилсыргауеит,
Иабасымдыруеи! Уашторупеи изтацәажәауа,
Игуҧжәагаха, ирхәауа сгу ҩтнақауа.

Артгьы угухьааргоит, угухьаазымгауа дарбан,
Зегьы узгуаҟгушьоит, иузымгуаҟ'уа дарбан?
Уахь уахьцаз макьана иухутазма,
Нас иарбан, уаамта уиааима?

Урмацәажәози акуаракуа, иумырцәажәози
зегьы,
Иумырҽхуози ашьха дукуа, ирхоумцози
аҧсгьы!
Хых умеимдози, уаламзи аҳауа,
Абри аҟара злаз уабацеи умгьажьзауа?!

1929

МААН МАРМАЛАҬ-ИҦА ШЬАҲАНИ АҬЫҦХА ТАТАШЬХАНИ

(*Изылгам апоема ацыҧҵәаха*)

I

Аҳаир-шьхеи Амшын еиқуеи рҧацәа,
Аҧсуаа, ахьҷар еилабзырцәа,
Жәытә изышьҭаз хьзыргаран,
Ирылҵыз зегь рҟны даҳан дынцәан.
Уи еиҧш имаалыҟьхоз
Ажәҩан ишьхуа захьзомызт,
Ҽышьаҧхыц ахьызгылоз
Шьацә ҭыҧда инхомызт.
Уи аамҭазы зыхьз духоз
Каламмызт дызлаҭыҵуаз,
— Ҟамчын, ҽеиқуан,
Шьамхын, шьанҵан.

II

Уажәы инаҳҷышәып
Бзыҧ хаҵак итаарых,
Зәыр идаҳкылап
Хаҵаҧьбара, ҧыр-лых.

Шьҭа изаҳамҳәозеи ихьз
Уаа-раз ртынха ду,
Зҭахы изаазмышьҭуаз шыз,
Уи аҟара рыхушәтәҩы ду.

III

Маан Мармалаҭ-иҧа Шьаҳан
Дычкунан дтаруа, иарҧсра дтагылан.
Пшреи, сахьеи, плани рыла
Дкаҷҷон мра ҳасабла.

Уи еиҧш ианаамҭаз
Имаҷын еибадырра,
Иахьхаратәылаз
Изцомызт ҽырдырра.

Нхытцы-аахытцы рыбжьара
Еибадырра ҟалалон,
Ихаҵа ҕьеҩыз — иҧьеҩра
Аҳәаамҭала ирыхьзон.

Аха сара сфырхаҵа
Даҽаҙәын, ихьзгашьа даҽакын.
Ажәытә ауаа амца,
Афцырҟьа ззырҳәоз уаҩын.

Ахацәа баагьскуа рацәан,
Аха зегь еиҧшхомызт,
Цьоукы ала-рцәа рхарҧан,
Уаҩы даадырҧшуамызт.

Ауаа рыцәҩанкуа дырҕубуон,
Цьоукы итцырҟуҷны икарыжьуан,
Урҭ фырхацәас ирҧхьазон,
Ирцәшәон, иркьысыр индырцәон.

Аха сара с-Шьаҳан
Ус иҟаз рзы дуан,
Жәлары рзыҳәа иара
Ихы итиуан хара.

Убри аҟнытә ихьз анысҳәауа
Сгу тыҧрауеит,
Итаарых дырны иахьызҩуа
Сыҧстазара азҳауеит.

Сгу иалоу убри ауп,
Итаарых зегьы атәы сзыҩуам,
Избанзар иоуцәажоуп,
Исабиратцәкьа исзарк‘уам.

Иқура маҷын, ихшыҩ шәымызт...
Аха иара дызлиааз,
Иуаажәлар дзааҙаз
Иара ида, ус рызбауамызт.

Дахьиз иқыта зегьы,
Шьаҳан дымсит ҳәа иқууан.
Хуҷи-дуи зегьы,
Рыҧсы илан, иҷыгук‘уан.

Абзиара азыҳәан усгьы деиқушәан.
Ацәгьара дақушәаргьы дыцьбараҙан.
Дышхуарта дуз
Наҩхьан Кавказ.

Аҳцәа ртыҧхацәа
Еиҷырбон, изгушьуан.
Аҳцәа рарҧарцәа
Иара иҷы илакьухон.

Дызтахыз зегьы хаарқуатцны
Руаҙәы хналыхцәажәап.
Уи лызбаху мыцху инароуны
Хаҧхьаҟа зәырҩы идҳарҳап.

Уи сара дсыздыруам, дсымбеит,
Аха лызбаху бзиазан исаҳахьеит.
Уи леиҧш ахьз ҳаракны
Ироуааит, иҟоу сыстахны.

Адгьыл амаа амазар
Дызтыҧхаз ирцәцомызт.
Лара, рыхаа лакузар,
Аҧсны дадырк‘уамызт.

Лал Маршьанаа дыртыҧҳан,
Таташьхан ҳәа изышьтаз.

Фырҧҳәызба уиаҟара дыцқьан —
Иужәрын, аҙы илыхьлыршауаз;

Заанатц ҷата сзыҟаитцоит ҳәа,
Лхы кыдтцаны дзырҩуан.
Ҽы-кулаа исзаанагозар ҳәа
Лшьамхы еиқутца дазхьаҧшуан.

Уахьала лгу каҳаит,
Ихабар лимырбеит.
Аус лара илызбеит,
Лхала уаҩы дыбжьалтцеит.

Лажәа хьзыркқуа
Лыҧсы злаз иҟны иназеит,
Изнеит, аха...
Ишылтахыз илызмырееит.

Избан акузар, ус иееим,
Уи еиҧш Аҧсны изакуаным.
Ахатца бзиа иахьигуаҧхаз,
Дыҧҳәысмызт, дхатцан иазтцаауаз.

Убри аҟнытә лара дыбзиан,
Дшыбзиаз иара иаҳахьан.
Гула изыбхьан иара дызгоит ҳәа,
Аха иҟаимтцацызт ажәа ҳәа.

Заа лара илҳәаз ала
Лда ашьхуа ҧылтцәеит.
Лажәа-хаа хьзыркқуа рыла
Лхы ҧхасталтәит.

Уи атцыхуа иара ус иҧтцәеит,
Дзеигуҧрыз ажәа лимырҳазеит.
Аха атцыхутәан иахылтцқуаз рацәоуп,
Макьана ҳзалацәажәом, ихарацәоуп.

ИУА УАХЬ

Уҩни ухи шәызхара шәеибамбацызт,
Жәлары рзыҳәан ухы аԥьа аурбауан,
Уҭаацәагьы рызхара урымбацызт,
Аха уара ула иеҳуон, аду рҳәауан.

Умрахуаганы уҳазгылт ҳәа уҳаԥхьаҙауан,
Укаҷҷа-каҷҷауа уҳалаԥхап ҳәа ҳаузыԥшуан.
Ула аду рҳәауан зегьы,
Ула ҳаҽҳуон есқьынгьы.

Аха иамуит, уԥстазаара хаԥакьаҿхеит,
Угуԥырҭа дун, иаамҭамкуан уҳалҷит,
Аха, ргу утҷәарым уҩызцәа бзанҷгьы,
Узышьҭаз аус даҷәаашьарым азәгьы.

1929

ПАРИЖТӘИ АКОММУНАРЦӘА

Шәарҭ шәашьтан ахақуитра,
Аамҭала зны шәыкуԥон,
Ишәырҭомызт шьоукы бԥеиҷыхра,
Урҭ рзыхәан шәарҭ шәдыдуан.

Усҟан аԥстазаара шыҟазаалакь ҟалон,
Игуаҟ'уаз ауаа — ишгуаҟ-гуаҟ'уаз иԥсуан;
Қьаф зыуқуоз ауаа — игуаҟ'уаз рыла ичон,
Игуаҟ'уаз ашшуамызт „анцәа" ицәшәон...

Аха Парижтәи акоммунарцәа
Еилдыргеит ишырмыхуоз аԥхашьара, ашәара,
Ирабашьуа иалагеит рыргуаҟцәа,
Куԥьаҭас еимызыжәжәоз, изыргуаҟ'уаз дара.

Фырҭынҵас итҟьаз акоммунарцәа иргеит
Аҳәынҭқарра рнапы аҟны.
Изыргуаҟ'уаз амучацәа зегьы ҕхадырсит,
Наҟ Париж иахцаны...

Аха арҭ хара изымцеит,
Рымч маҷра рыхьӡеит,
Аргуаҟцәа еитаагьежьит,
Рҭыԥ аҟны илатәеит...

Шәымч куадоуп рҳәеит, аха икуадаӡам,
Ишәылшаз митәы ирацәоуп;
Шәарҭ шәымҩа здырыз аӡәы баша дтәаӡам,
Зегьы ахақуитразыхәа иқуԥацәоуп.

Шәарҭ шәзышьҭаз шәымҩа ду иахылҭхьоу
рацәоуп,
Иахылымҭыцгьы иаразыҳәа ақуҧара иаҿуп.
Шәашәашьҭахь адунеи мацәысит, идыдит,
имацәысуеит идыдуеит,
Амырхуага каҧхауа иашьҭоуп, иашьҭаны
иаауеит.

Дыҟамзааит ехьарнахыс аҧсҭазаара
зыргуаҟ'уа!
Хаир ақузааит аҵьажәлар зегьы
зышьҭаныҟуауа!
Инагӡазааит ахақуиҭра, изырлашауа
агуаҟцәа,
Шәхи шәыҧси ззышәҭиз Парижтәи
акоммунарцәа!

1929

* * *

Ҧхыӡрыла хуҧшӡак аҟны стәаны
Сыжәҩа ҭбаа дуқуа еиҭҳәаны,
Снаҧш-ааҧшуа, сгу азҳауа,
Сгылоуп аҧырра сгуаҧхауа.

Аиаҭәақуа зегьы лбааҧшны,
Иҧшуеит са сахь иааҳәны,
Амза шаша цәажәоит са сахь:
„Уеиха, уеиха арахь, арахь!"

Саргьы сыжәҩақуа ҩеихҳәаны,
Аҭак асҭоит иарахь сҩаҧшны:
„Уажәыҭәҟьа, уажәыҭәҟьа — сыҧсы сшьоит,
Уажәыҭәҟьа, уажәыҭәҟьа — нас сҩеихоит".

Избаӡомызт, сааҳәызар,
Даҿа хуык аҟнытә цҳак са сҟынӡа иаагоуп,
Сааҳәны еилсыргазар,
Ишеибаку хьыла мацара ичаҧоуп.

Сыҧшызар нахьхьи аху аҟны
Дырбеит са сылақуа деилкааны:
„Н..." аҧҳәызба дтартаруа,
Дшықугылаз дҧыр-ҧыруа.

Сзацәажәозгьы схашҭит,
Ашәа аацәырызгеит;
Аҧыррагьы схашҭит,
Акеҩ-акеҩ сыхгоит.

„Быкугыланы бахьҧшуа,
Бшаҧшаҧуа блашауа,
Бааиуама бласны,
Ахьтә цҳаду банны“.

Атәкгьы аасаҳаит:
„Уаргьы уааила, снеиуеит,
Ахьтәы цҳа ҳаицанылап,
Абжараҟны ҳаиҧылап“.

Ҳара ҳанааидгылоз
Ҳахьтәы цҳа ашьшьыҳәа иҩеихеит,
Иара ҳшантәалаз,
Амза шаша аҟны иҩазеит.

Амзеи ажәҩани ҳацҳа рыбжьагылан,
Ҳара рыбжьара ацҳа ҳаицантәалан,
Ҳажәҩақуа еидкылан
Адунеи ахь ҳлаҧшуан.

Аҧхыз ҁара избаз лабҿабахап,
Сажәақуа изҩыз аргама ибаҳап,
Ажәҩан ҳалахушәагьы са исыҧхьазап,
Ҳҩыцьагьы ҳаҧстазаара акхап!

1928

СА СОУП ОКТИАБР, АҦСАБАРА ССР

Иҟазам са сзы цьаргьы ршәага,
Иҟам са сзыҳәа гу-ҧҿыга,
Иҟам са сзыҳәа храчаҧара,
Иҟам са сзыхәа зы-еилашыра.

Шәысҧырҵ, Октиабр ззырхәо сара соуп,
Нхаҩи усуҩи рхыхуазыхәа сыкуҧаҩуп,
Ирҧырхагоу изыҳәа схырцәаҩуп,
Гушҧыла адунеи зегьыцьара сахьзаҩуп.

Октиабр ду са соуп, сара,
Шәааи аусуцәа, анхацәа,
Ҳдадып, ҳмацәысып ҳара,
Иаҳрыцкьап адунеи ҳаҧацәа.

Еи, аҳцәа, амучацәа зегьы,
Шәаагьшы, ижәбома „ҳҭаласер“
Еи, аҳцәа, амучацәа зегьы,
Ижәбома ҳ-бираҟ ҟаҧшь СССР!

Ижәбома иштынчхаз агуаҟцәа ара,
Ижәбома ишсырлашаз Урыстәыла сара,
Ижәбома дышҳалам ишәыуоу азәгьы.
Шәысҧырҵ наскьа, сшәызнеиуеит шәаргьы...

Шәысҧырҵ, шәысҧырҵ, шәаамта шәыцәцоит;
Шәысҧырҵ, шәысҧырҵ, агуаҟцәа ирызшоит...
Сшәызнеиуеит шҧыла, иҧеуп шәбаагуаракуа,
Сшәызнеиуеит шҧыла, ицәоуп
шәхымцабзкуа.

Са соуп Октиабр, агуаҟцәа ршьауҩы,
Са соуп Октиабр, аиаша цқьа хәаҩы
Са соуп изыршәтуа, аҧсабара зегьы,
Са соуп ихақуитроу, агуаҟцәа рзгьы...

Са соуп сара, иацәымшәауа аҧсра..
Са соуп „аҧсцәаҳа“ шәҧырзх‘уа шәара...
Са соуп, шәаасзыҧшы, ишәхьызкҙауа
„таласер“
Са соуп Октиабр, аҧсабара СССР.

1928

ИАНВАР 9

(Ашьаарцәыра мҩыша)

Уҧы, убла узеихых‘уамызт, ацаа рыхшәылауан,
Аханқуа рхыб асы иаалҳәҳәа-аалҳәҳәауа игылан.
Амҩақуа сыла ичаҧаны иҟаз
Рыла акун дышныҟуоз гуалак змаз.

Уа иубомызт цьара цыск ҧыруангьы;
Асаркьа шәны, ижәпаны ирхын азқуагьы;
Аҧстазара ахьеилашуаз — иара уа,
Адәы иқуубаауаз маҷын, ирацәамызт ауаа.

Ажәҩан лашьцан, анаҟу хатәан,
Ижәҩанзу, лҩахатәаразу узеилыргомызт;
Адунеи агу еилашәны еилаҳәымпылны иҟан,
Илаҳәын ахьта иак‘уан, излыхыз уздыруамызт.

Ақалақь Петроград дугьы
Иқалакьзу, ишьхаразу узымдыруа,
Аҧстазаара аҩнқуа ирыҩнаҟукны,
Иҟан адәахьы ауаа — усгьы иумбауа.

Убри аамтазы ақалақь ауаса реиҧш еилаҩҩы,
Ижәпазаны, ирацәазаны асы неимгуҳәауа —
Инеиуан цьоукы, рхыҧхьазара изеилмыргауа
уаҩы,
Инеиуан еицырхашьшьы, аҳауа хьанта
наҧыҟҟауа.

Изустадаз арт — агуаҟра ду змаз?
Иагьабацауаз дара — ари еиҧш ианыхьтаз?

Арҭ ракун дара — игуаҟ'уаз жәлара,
Арҭ ракун дара — ицауаз аҳәынҭқар иахь
ҳәара.

Раҧхьа дгылан папык „ахақуитра“ рызҭауаз,
Уи ишьҭан аусуцәа, рыхәсақуа, рыҷкунцәа дара;
Илаҳәуан, ихьҭшьуан, иршәымызт, ирхамызт
арҭ инеиуаз;
Иазцауан „изеигуҧ'уаз“ ахан ду ахь — игылаз
убра.

Инҭалеит ашҭа. Ара иакушаны игылаз,
Адауар еиҧш еиварыҧхаа — аҳәынҭқар
ихьшьцәа,
Ахымцабз ырмацәыснy иҩага адәы
иҩыкурҵаз,
Еилараа илышьҭанаҵеит иааиуаз агуаҟцәа.

Ас ду аҧура еиҧш еилаҵаа ишьҭаз,
Иарҙтит ашьашду иҩалатәаз.
Нева, асаркьа зыхшәы итәаны ицәаз,
Иарҿыхеит „азы каҧшь“ иҩалалаз.

Ани ҷкуни еибадмырбеит, —
Ажәлар дара ршьа иарҙтыз асы — иама
ихылт.

Ахақуитра цымхурас ироуит,
Архуцга ахымцабз. Уи алагьы ахҿыхшьа
ддырдырт.

1929

Астатиақуа

АПИОНЕРЦӘЕИ АНЫХӘА ДУ МЕС АКИ

Апионертә организациа Аҧсны иҟалеижьтеи ԥцит Мес аныхәа ду аҽны х-шыкуса. Раҧхьа 1923 шыкусазы, Аҧсны ари аорганизациа анышьакугылаз апионерцәа рхыҧхьаҙара 40 ҩык рҟынҙа инаҙон. Уажәы, уи аахыс наԥлауа, урт рхыҧхьаҙара наҙоит 5000-ҩык рҟынҙа: СССР иҟоуп апионерцәа 1. 500. 000-ҩык раҟара.

Аныхәа ду Мес акы азы, апионерцәа Аҟуа даара уаҩы игу иахуаратәа иҟан. Зегьы пионер формала рееилахәаны, рбираҟкуа шьтыхны, рбарабанқуа арҳәауа, хҩы-хҩыла еивагыланы, Ар Каҧшь реиҧш, жәлары реизара ду ахь ицеит. Ешыратәи апионерцәа аҩшколк иртазгьы хазы, ҳашьцәа Аҟуа аныхәа шымҩаҧыргауа аабоит хәа, иааит. Апионерцәа зегьы иркын алозунгқуа аныхәа ду Мес акы атәқуеи Ленин иуасиатқуеи. Ажәлар раҧхьа игыланы, аиҳабацәа ицәажәауаз ражәа иазыҙырҩуан. Аиҳабацәа ирыдырныхәалт, апионерцәа аныхәа ду Мес акы, есышықусагьы еиҧьны ишаҧылалашаз ала. Аиҳабацәа ражәа ианалга, ажәлар зегьы рҩныҟакуа ианцоз, апионерцәа аҩныҟа имцакуа, ицеит апионерцәа рдәы ҳәа хазы итахқааны иҟаз ахь; уаҟа иахьнеиз саатқи-бжаки раҟара агимнастикақуа рыҟаҵара иаҷын, ампыл асра уҳәа— егьырт ахумарракуагьы. Ашьтахь апионерцәа зегьы иреиҳабыз Колиа Иванов ирыдиныхәалеит аныхәа Мес акы, нас ишеибакыз зегьы ирзеиҧшыз аклуб ду аҟны иааин, уа иныжьтәыз ааныжьны

абираҟқуа, абарабанқуа уҳәа, ирыманы дасу рҭыңқуа рахь ицеит.

Абас ала игурҕьахуны иҟоуп, апионерцәа Аҟуа. Аиҳабацәагьы даараҙа ирыкугуҕ'уеит раҧхьаҟа аамҭа дырбзиап, иҵеицәа бзиақуаны иҟалап ҳәа.

Инагҙазааит апионер рхеидкылара, иахьыҟамгьы иҟаларатәа!

1926

АШЫЗ АНЫРҬӘАРАЗЫ ИАҬАХЫУП АУСУРА

Ажәытәан еиҧшымкуа, уажәы ҳәынҭқараа рхаҷы иааганы, ашыз анырҵәаразын аус злазыруа ала уахуаҧшыр, дук хара имгакуа Аҧсны уи ашыз „кризис" иалҵыр ҟалап, аха ақытақуа рҷы зегьы ирыцкны иазызурыда аус? Уа аус азызуша еиҳарак аҷари апартиа иалоуи роуп.

Иҟарҵарызеи урҭ цхыраашьас? Иҟарҵара уи ауп: иаалаганы, иацәымаашьакуа иҭадырбароуп аҙмахқуа,аҙтачқуа, аҩар тәарақуа. Убас ирылшауа ала аус аназырулакь, ашыз ҟазҵо, излыҵуа акубрқуа тәарҭа, хылҵырҭа анырмоулакь, ианынҵәалакь ауп ашыҙгьы аныҟамло. Абас ала акомҷарҵәеи апионерцәеи шәмаашьакуа, аус азыжәу жәлар зыргуаҟ'уа ашыз ашьҭа-мҭа арҙра.

1926

АРАХУ РНЫКУГАРАЗЫ

Аҧсыуак иитәу ажә егьагьы ижә-бзиазааит, штоҧк, штоҧки-бжаки еиҳаны хшы акы иамҵзауам. Изыхҟьозеи ҳәа уразҵаар ажә-жәла бзиам ҳәа ауп ирҳәауа. Убри аҟнытә, Ҟарачынтәи ажәқуа „ачарномор жәқуа" ҳәа изышьҭоу аазгақуазгьы ҟалеит, аха урҭ еиҳагьы еицәахеит. Ари

ҟазҵозеи? Ари ҟазҵауа уи ауп, араху акраҷамҵара, аныҟугашьа.

Аҧхын аҧсуаа ҳараху, еибаргуагууа амҩадуқуа ирнуп. Аҧхынра ауаа рыдгьылқуа зегьы тарк'уеит, амхқуа ларҵоит, абаҳчақуа тарк'уеит, арахугьы царҭа рымамкуа иаақухоит. Иашоуп, арха бзиақуа ирҧну ауаа рыраху аҧхынра арха иабоит, аха рхагьы иаҧным, дәы-бзиагьы змам рыраху ирҧсыхуоузеи? Егьырҭ адгьылқуа ирымоу зегьы тарк'уеит, рбаҳчақуа, рымхқуа, нас рыраху амҩа дуқуа рахь ада царҭа роуам. Абаҳча араху таҵаны акрырҷарҵар ҟамлои, аха иабаҟоу, уи иацәаашьоит. Абаҳча иантеиҵалакь, араху дырхыламҧшыр аҧхаста ҟарҵоит аҟнытә, даҵәаашьоит рҭаҵара. Арха бзиа иаҧнугьы, есышьжьымҭан, есыхулбыеха, даҵәымаашьакуа ираху абаҳча иҭаҵаны иҭаирҳәароуп.

Ажәхьа есышьжьымҭан, есыхулбыеха ведрак азна ақурпа ҟаҵаны иаҷаҵалазар, нас ахш иаҳа иацнаҵоит. Дырҩагьых ахш ҳаҵәмаҷуп ҳәа ҵьоукы ажәқуа рацәаны ианырҵоит, убриг хуарҭам. Ахш азы маҵара, егьа дҭаацәа дузаргьы, хыжәхьак рыда иҭахҙам, бзиа иныҟузгауа. Иашоуп, араху рацәагьы бзиоуп изызбауа изы, иҭиргьы акры иханаршәалоит. Ажә аныҧшқоу нахысгьы агу ҭбааны иааҙазароуп.

Ҵьоукы рыжәқуа уахынлагьы, ҽынлагьы адәы иқуцаланы, аҙынра ҧҳәы хуҷык адәахьы асы инцәыҧсаланы ирырҭоит, уаҳа ирызхьаҧшҙауам, нас ахш рацәаны иамымҵит ҳәа дазгуаауеит. Ажә аҙынра аҧша ахьымнеиша абоура расла иҵьгуаны иҩнакызароуп, ачалт арас ыкуҧсаны иқуҵазароуп. Уахгьы ҽынгьы иҭаргыланы акраҷаҵалазароуп, аҙгьы уа инаганы иаржәлазароуп.

Ҳаргьы ҳажәқуа, абас иҳааҙоуа ҳалагар, дара ибзиахоит, ахшгьы иацырҵоит.

1926

АҧСУА ШКОЛ АНЫХӘА

Аҟуа аҧсуа школ Н. Лакоба ихьз зхны иҟоу шьарда акрызхытцуа школуп.

Аҳәынтқар ихаан уи иахьзын „Горскаиа школа“ хәа. Асовет мчра Аҧсны ианышьакугыла нахыс уи ашкол Н. Лакоба, Аҧсны абзазара азы шьарда аҧьа збахьоу ихьз ахцаны, иаргьы аҧаса аиҳа акласскуа ицагьы аццаны иҟарцеит.

Уи ашкол итоуп уажәы 150-ҩык раҟара аҧсацәа мацара. Есышықуса март 19 азы, ашкол Н. Лакоба ихьз анартаз амш, ацаҩцәа ныхәа дуны имҩаҧаргоит.

1926

ҦСЫРЗХААИ АҞУААИ ШЕИҦЫЛАЗ

Ҧсырзха ақыта нхамҩа цара (Сельхозтехникум) итаз ацаҩцәа ныҟуара Аҟуаҟа иаауан амҽыша, 21 ноиабр азы. Урт шаауаз ала адырра роуит Аҟуа аҧсуа школи, аҧсуа педтехникуми рҽы. Аҟуа ианыҟалашазгьы ахулбеха асаат $5^1/_2$ рзы акун. Арт рҩеимтазы, аҧсуа школ итаз ацаҩцәа харҧылоит хәа агуакьхәа ашәа хәауа идәыкулеит. Наҟтәы иҩеиуазгьы даргьы игурҧьацәа Амаиак аҧхьа еиҧылеит. Еикугурҧьаны аҧсшәа еибыхәауа ишеидгылаз, педтехникумаагьы ашәа хәауа иларҧылеит. Рыхшколакгьы аҧсшәа ааибыхәаны, еицны, ашәа хыцьара еимданы иҳәауа. Аҟуа аҧсуа школ ахь иааит. Арт агуакьхәа рҽеибаркны ақалақь иалсны иахьҩеиуаз, ажәлар хытцны ирзыҧшуан, уаҩы дақугурҧьаратәы иҟан абжьарамҩа аныртәаа ианҩеиуаз.

Ашкол аҽы иахьҩеиз, аҧсуа школ ахада, арцаҩцәа ирықугурҧьаны ажәа рхырхәааит, еихаракгьы изықугурҧьаз реиҧылашьа, рыпату еиқупашьа акун.

Рымчыбжь рыцқьаны иҟан Ҧсырзхаа Аҟуа, Гулрыҧшьҟа ицеит, Аҟуа ирымбацыз зегьы рбеит. Егьи амҽыша 28 рзы ицауан, убасҟангьы инаскьаганы, ақалақь иалганы идәыкурцеит, рыгуқуа шеихьыблаауаз еицрытцит.

1926

ҦСЫРЗХАА РЗЫ АИЗАРА

Ахаша 26 ноиабр, ахулҧаз асаат 8 рзы, Аҟуатәи аҧсуа школаа рысасцәа ҧсырзхаа рзы иаадыртит аизара, хрыкуныхәап, хҽеиҳаршьцылап ҳәа, убри аамышьтахьгьы амузыка ашәа ҽыцқуа ианылаз дҳарҳауеит ҳәа.

Аизара анаадырт ажәа рхәеит, ирыкуныхәеит аҩызцәа ҧсырзхаа: аҧсуа школахьтә хҩык ацаҩцәа, педтехникумаа рахьынтә азәы, академиа ахьтә Д. Гулиа. Ирыкуныхәеит шәышбзиахаша, ҳашбзиахаша ҳәа. Насгьы дара рахьнтә азәы зегьы итабуп ҳәа реихәеит. Урт зегьы раамышьтахь амузыка адырхәеит аҧсуа ашәакуа хубаҟа. Гаграа рашәа, Ахра иаҽахаз иашәа, Амҳацьыраа рашәа, Азар, Шьыгу иашәа.

Абри ҧытк ахысхәаауеит. Уажәы ааигуа зны агазет „Аҧсны Ҟаҧшь“ азәы иажәа иалан „аҧсуа бызшәа ателефон ианаалом ҳәа азәы исеихәан еиҧш ҳәа“... Убри еиҧш саргьы аҧсуа ашәакуа амузыка ианаалоит ҳәа сыҟамызт, аха иаанахуазаап. Дара иазырхәоз злаҧсуаами, ҳабызшәа рҽаҟны изламааиуеи урзыҧшыр, уамашәа уаҩы ибаратәа иҟоуп аҧсуа музыкант дыҟазар, аурыскуа рашәа ацкьысгьы еиҧьны ианааларын ҳәа уаҩы иҳәаратәа иҟоуп.

Урт зегьы рышьтахь Д. Гулиа иман ажәа (адоклад) аҧсуаа ртоурых ииаркьаҽны ахцәажәараз, ҳгу ҟаицеит. Нас иҟахын аҧсышәала адекламациа.

Уи ашьтахьгьы иҟан апионерцәа рпирамида, аҧсуа гимназиаҽтәи аҧсуаа рыҳәсахуҷкуа хумарит. Урт зегьы рышьтахь аҧсуа ашәа, акуашара, иҟазцауазгьы аҧсуа школаа ракун. Уи ала ацыхуагьы ҧцәеит аизара. Ари зегьы ззыҟарца ҧсырӡхантәи ацаҩцәа иааз рзоуп. Абас пату еиқуцаны, еибаргурҕьаны еиҧырцт.

1926

„ЕЦӘАЦЬАА“ АҦСУА ШӘКУҨҨЦӘА АРҒЫХЕИТ

Асовет мчра ҟалаеижьтеи аҧсуа школ итақуаз аҽарацәа уҳәа, убас егьыртгьы ирҩуан аҧсышәала ажәеинраалақуа, аха рҩымтақуа иахьа уажәраанӡа иааҧшуамызт.

Уажәы „Аҧсны Ҟаҧшь“ агазет есымза иацтыцуеит аизга „Ецәацьаа“, убырт рҩымтақуа анны.

Аҽарацәа ари анырба иаҳа ргу ақубзиаханы аҩра рҽазыркит.

Ари́нахыс еицахара амоукуа „Ецәацьаа“ тыцуа иалагар, аҧсуа литературазы акыр ицыргуа дуны иҟалоит, аҧсуа шәҟуҩҩцәа ааӡауа.

1928

ОКТИАБР АНЫҲӘА ДУ ШЫМҨАҦЫРГАЗ

Акырцуан рҽазыҟарцоижьтеи Аҟуа Октиабр аныҳәа ду, аусуцәеи анхацәеи рхақуитра аныҳәа ду амҩаҧгаразы. Ноиабр 6 азы Аҟуа, ааҧын ашәаҧыцьаҧ ахьырацәоу атәыла анышәтлакь ишыҧшӡахауа еиҧш иҧшӡан, ишәтны икаҧхон. Ҩныцыҧхьаӡа ашәтқуа рыла иҩычан, абираҟ ҟаҧшьқуа, алозунгқуа хшьын. Афымца лашара аҧштәыхкқуа рацәан.

Ауха школ-цыҧхьаӡа, клуб-цыҧхьаӡа иҟан аизарақуа. Азцәажәарақуа, апиесақуа, адекламациақуа, ашәаҳәара, акуашара иахьабалакь иҟан.

Ноиабр 7 азы асаат 11 рзы иҟан апарад Аза наатеидгылақуа рҩны аҧхьа. Аҟуаа зегьы, доусы занаатс изеиуаз ала, риадла еилагыланы, рбираҟ ҟаҧшьқуа шьтыхны, уи аҩны аҧхьа еизеит. Ар Ҟаҧшь ракузар еибаргурҕьауа, формала рҽеилаҳәаны, амузыка арҳәауа агуақьҳәа уаҟа иааит. Акомҽарцәа, апионерцәа, ашколҷкунцәа зегьызегьы формала рҽеиқуршәаны еизеит. Араҟа зегьы рҽанеихьыргӡа, амузыка раҧхьаҟа ашәа ҳәауа зегьы „Адәы Ҟаҧшь“ ахь ицеит.

Ари адәаҟны Аҧснытәи аиҳабыра, еизаз ажәлар ирыдырныҳәалт аныҳәа. Иҟан апатрет тыхра. Нас зегьы цеит астадион ашҟа. Уа афизкультурникцәа ампыл асра уҳәа рылшара бзианы ажәлар иддырбеит.

Ауха дырҩегьых ашколқуа, аклубқуа рҟны иҟан ахумаррақуа. Ноиабр 8 азгьы Аҟуа мышҧсшьаран. Убас зегьы еигурҕьаны имҩаҧыргеит Аҟуа аныҳәа ду Октиабр.

Хаир ақузааит Октиабртәи аныҳәа, аусуцәеи анхацәеи рлашырбага!

1928

АҚУАТӘИ АҚОМҒАР РСУББОТНИК

Субботник аҧсышәала ажәакны аҳәара цәгьоуп, аилкаарагьы уадаҩуп.

Акомҽар рсубботник ҳәа изышьтоу убри ауп: мчыбжьык ахь мышкы алхны, аиачеикақуа рҽеидкыланы уи аҽны цьара уск ирзеиҧшу амҩаҧгара. Асубботник ҳәа ари амш иалхыу, ма сабшаз, ма мҽышаз — уи аҽны дара рхатәы гуаҧхарала, ргу ацҧыҳәауа рҽеизганы аус еицыруеит.

Коллективла (гуҧла) аҽеидкыланы аусура аҵара ауп ари зызхәо. Акомҿареидгылаа анхаҵәа, насгьы аусуҵәа иддырбоит ари амш аҽены гуҧла анхара заҟа уаҩы дыҵнагауа, ишизеиҧьу.

Акомҿар рыдагьы егьырҵ аорганизациакуа, апартиа иеиуоу, апионерцәа, убас егьырҵгьы ирымоуп асубботник хәа аусура. Апартиа иалам анхаҵәа ирымазаргьы ҟалоит.

Убас Аҟуатәи акомҿар субботник хасабла аусура иалагеит. Сынтәатәи ашықус азы раҧхьа усура итыҵит Аҟуатәи акомҿарцәа амҽыша 11 ноиабр азы. Аҟуа аиачеикакуа зегьы ыҟамызт, иҟан арҵаҩцәа ринститут акомҿараа риачеика.

Аҧсуа рҵаҩцәа ртехникум, аҧсуа школ, аҙахцәа ршкол, Совпартшкол 200-ҩык раҟара ыҟан. Уажәы имцаз аиачеикакуа уашьҭантәи ацараан ицоит. Арҭ зегьы ЛКСМ Аҟуша Комитет аҩны аҧхьа еизаны, устәи аҟуша акомҿар реиҳабыра рыцны, агуакьхәа ашәа хәо Гулрыҧшь абаҳчахь усура ицеит. Уа иахьнеиз, агрономцәа ирарҳәеит усс иутәыз, иагьшутәу.

Дырҩегьых ирарҳәеит арҭ амала ишыдмырааҧсаз, ҽнактәи усуҩык иқьыраҟара уаҩаҧсы-цыҧхьаҙа ишырзыҧҵәоу. Рааҧсашаху Аҧсны ашколкуа ирыцхраауан. Ари анраҳа акомҿареидгылаа, „хара ҳааҧсара ашколкуа ирыцхрааузар, мчыбжьык ала ҽнак ҳааҧсар закухыи рҳәан, гуакукрыла аусура иалагеит. Џьоукы аҵлакуа акгьы иаҧсамыз ыҵхны икарыжьуан, уашьҭан аҽак еиҭарҳараз, џьоукы афацамаца хырх'уан, џьоукы аҳәҳәага ркын. Зегьы ашәа хәо, ааҧсара ҟамцаҙакуан, аус бзиа ируит. Мызкы ала 2-3 мш ас аус руларацы зны иҟоуп Аҟуатәи акомҿареидгылаа.

Рааҧсашаху Аҧсны ашколкуа ирыцхрааларазы 9 саатк идыркны 2 саатк рҟынҙа аус руан. Ари даара иус бзиоуп. Асоциализм иашьакоуп. Убас ауезд қалақькуа рҟны акомҿар иҟоугьы аус руа-

зар шьарда ибзиан. Ақыҭа иачеикакуагьы абри аус шьҭырхыр, аус азыруа иалагар, анхаҵәа иддырдыруан гуҧла анхара шыбзиоу.

1928

АЗЫНТӘИ АҦСШЬАРАЗ ИОУРЫШЬҬУА АҴАҨЦӘА РАХЬ

Ашолкуа ирҭоу аҵаҩцәа зегьы азынтәи аҧсшьаразы иоурышьҭуеит ианар ҩажәа инадыркны февраль мза жәоху рҿынҙа. Ақыҭа рыцкунцәа арҭ ашколкуа рахьынтә, аҵара хар амамкуан измоу ақытакуа рахь ицоуа рацәоуп.

Арҭ аҧсшьаразы иоурыжьуеит, аха ҳаҧсы хшьоит хәа баша имтәароуп зегьы. Ҳқытакуа культурала макьана еиҵахоу, ақытқомҿар иачеикакуа рҿтәи хҩызцәа, апионер еидгылакуа, егьырҵ ашколкуа — абарҭ зегьы иадыруала аашьара ҟамҵакуа хрыцхраароуп. Даара акыр ҳалшоит ҳара арҭ ахымчыбжьа рыла хмаашьакуа аус ааур.

Аки-ҩбеи зцәажәа (доклад) ақытатә комҿар иачеикакуа рыҟны иҟаҳҵоит, аус шырулаша, рускуа шдырбзиаша рабжьаагоит. Аки-ҩбеи тзы газеҭ рызҭхажьуеит. Убас апионерцәагьы хрыцхраауеит, амҩа иакуҳаршәоит. Ахумаррақуа, апиесақуа ыкургыланы ақыта уаа еизганы, азцәажәа ҟаҵаны, „Культурный поход“ ҳәа имҩаҧыргауа, анхаҵәа изаку дҳардырлароуп. Ақытанхашәа культура ҿыцқуа шышьтыхтәу, иагьшышьақургылатәу анхаҵәа идҳардырроуп; ари азыҳәан ақытқомҿарцәа усс ақытаҿы имҩаҧыргаша раҳҳәароуп. Ақытсовет еиҭалхра иҟалауа азгьы қунагала имҩаҧыргаратә, аҕарцәа иаҳа иалартцаратәа, иҳалшо ала ҳацхраароуп. Ақытақуа рҟны аҧхьарта ҩнқуа иҟоугьы русураҿ хрыцхраароуп. Ақытқомҿарцәеи

аҧхьара здыруа ауааи агазеҭқуа „Аҧсны Ҟаҧшьи“ „Советскаиа Абхазиеи“ рнапы раҵаҳарҩроуп, ажәабжьқуагьы ҩны аредакциахь ишаарышьҭлаша атәы раҳҳәароуп.

Аамҭа баша имгакуан, абарҭ зыʒбаху сҳәаз аус цқьа иазааya ҳалагар ауп, ҳара ҳанаҧсахо акомҿарра ахьʒ. Усҟан ауп ҳашьцәеи ҳабацәеи иана-ҳзырҳәауа, арҭ ицқьаны аҵара ҳзырҵоит ҳәа.

1928

АКАРТОШ ААҲРЫХЫП

Аҧсны илоуҵалакь ҟалоит, аҳауа бзиоуп, ахьҭа рацәам. Зуахкы шәаҧыцьаҧ ыҟам шамаха егьыҟам. Асовет мчы ҟалеижьҭеи зуахкы ҳамбацыз: ауҭра ҭыхқуа, ашәыр-ҵлақуа, ачаи, аҭәаҳаскьынқуа уҳәа, убас ицәырҵқуаз рацәаʒоуп. Ишнеишнеиуа ақыҭа-нхашәатә культурақуа шьҭыҵны иҟалоит Аҧсны, аҵара шьҭыҵ-цыҧхьаʒа.

Абри аҟара акультуразы ақуҧара иаҿуп, аха уажәгьы Аҧсны ақыҭақуа рахь анхашәатә культура рацәак ҧхьаҟа имцацт. Макьана, аҭәаҳаскьын аʒәгьы илеиҵом, макьана ауҭраҭых бзиақуа зегьыҵәҟьа ирааʒом, макьаназ рацәак рҿадцаланы ачаигьы рымкыцт. Иашоуп, ақалақьқуа ирҧынқуоу ақыҭақуа анхашәатә культурақуа аус рзызуа ыҟоуп.

Араху змоугьы, изааʒарызеи, рхы цқьа ирзархуом. Иахьа аʒәы акы ишьыр иахьшәнынʒа инҵәоит. Куацла шшала зхы ныҟузгауа реиҧш ҳхы ҳазныҟумгаргьы, усгьы дгьыл қухла ауп ҳхы зланыҟуаагауа, уи бзиа ҳныҟунагоит аусушьа ҳақушәар. Аҟуди абысҭеи роуп еиҳарак фатәыс иҳамоу; иҳамазароуп иҵегь уаҩы ацәа иҳаны, дҭәны, ишьа бзианы дҟазҵо афатәқуа. Убарҭ рахь иҧхьаʒатәуп акартош.

Еиҧьаҳтәып ҳқыҭа-нхашәа культура. Акультурақуа рахьтә акыҳәа акартош ҳшәыркы.

1928

АҚУДИ АКАРТОШИ ЕИЦҲАРХЫРААП

Акартош алаҵара, аарыхра мариоуп, мыцху цьа аҭахʒам. Егьырҭ амилаҭ, шамахамзар, акартош лазымҵауа уаҩы дыҟаʒам. Афатәқуа зегьы реиҳа уи уаҩы ицәа иалалоит ҳәа иҧхьаʒоуп. Фатәыс иҟарҵауа акартош злам егьубаʒом. Убри аҟнытә ари шцыфа бзиоу дырны ҳара аҧсуаагьы иаҳкрацы, иааҳрыхларацы ҳақунагоуп.

Аҟуди иареи еицурхыраар еиҧш збахьада, излаурхалакь ахь ифатәы бзиоуп. Ча цымхурасгьы иахьырфауа ыҟоуп.

Акартошқуа хкыс иреиҧьуп „американка“ ҳәа изышьҭоу. Алҵшәа бзиоуп, ацәа ҵаҧоуп. Ҧаза бзиак адгьыл лоуҵар ҭʒы уаҩык изхаʒоит. Иахьа ақыҭа нхашәа культурақуа иҟоу рахь, абри шкультура бзиоу дырны иаҳшәыркы аҧсуаа, анхацәа.

1928

АҲӘСАХУҶҚУА АХУМАРРА ИҚУДЫРГЫЛАЗ

23 март мза асабша аухазы Аҟуа аҵара лашара усзуҩцәа рклуб аҿы апионерцәа зегьы еизганы ахумарра рзыҟарҵеит ашкол иҭоу аҧсуа ҳәсахуҷқуа. Иқудыргылт апиеса дара аҳәсахуҷқуа ирҩымҭоу „Аҳәса рхақуиҭра“ ҳәа хыс измаз.

Иҵабыргыуп, дара аҳәсахуҷқуа макьаназ цқьа иазыҟаҵаны иҟам азы, апиеса ирҩыз иагқуоу крыҟазар ҟалоит, аха уи егьаурым, урҭ рыриашара мариорп, амала игуаҭатәу акрыҟоуп.

Аҧсуа ҧхәыс аҵара шьҭыхны жәлар русқуа лбаратәы, жәлар рус, урҭ зыргуаҟ'уа акы ашәҟуаҿы иаадырҧшрашәа макьаназ аҳәса рҟнытә уаҩы дазыҟаҵаны дҳамамызт, аха уажә, арҭ ашкол иҵақуоу аҧсуа ҳәсахуҵқуа, ҳлитературазы ҿыц игылақуаз ирылоуп ашәҟуҩра напы алазкыз. Аҳәсахуҵқуа рахь еиҳарак изҩуаны иҟақуоу Лакырбеи Папасқьыри роуп. Урҭ рпиеса „Аҳәса рхақуитра", ҧаса ишысҳәаз еиҧш, иагқуоу крыҟазар ҟалоит, аха урҭ, дара уажә ишырҩуа иаҟумҵқуа ирҩуа ианыҟала, иҵегь иазыҟаҵаны, еиҳа еиҧьны ирҩуа иаламгарц залшом.

1929

ИЖӘТӘЫМ АУАТКА, АҨГЬЫ — АМЦХУ

Ажь нхашәа культура бзианы, имал дуны иҳамоуп. Ажь цқьа ианыҟалалакь, ианшәлакь шжьу иуфозар уцәа иалалоит, даара иузеиҧьхоит. Ажь ишжьу иуҭиуазар аху бзианы иамоуп, иқьаруп.

Ажь иалҵуеит: ақалмышь, абақьмаз, аварение ҳәа изышьҭоу. Арҭ даараҙа фатәы ҳалалуп, ибзиоуп. Нас иалҵуеит ажь, зегьы ишыжәдыруа еиҧш, аҩи ауаткеи.

Арҭ шҧаҟоу, хырҳагоума, уаҩы изеиҧьума?

Амал азы имал дун арҭ уажәраанҙа, уажәгьы имал дууп аҩы, убас ауаткагьы. Ауатка спиртуп, амцху ауаҩы ижәыр дабылуеит, игу, ирҧҳа, икьатеи ирҧырхагоуп, ихшыҩ бжьнаху'еит.

Избан акузар, сара сақушәахьеит, избахьеит еицлабны реиҳа иҵьбароу ауатка ачеиҵәцала еимакны иахьыржәуа. Сара сақушәахьеит, избахьеит столк аҟны иахьылатәауа 5-6 чеиҵәца ауатка зжәуа имачҩымкуа.

Ари ауатка ас иачычоу ауаҩы иҩнуҵҟа имашьынақуа зегьы ҩахьеит, ибылхьеит, цәбаазарак

рымазам, зегьы шабаны иҟоуп. Ҷыц ауатка анрылеитәалакь уи зыжәуа ауаҩы игу иаахуошәа, иархьшәашәауашәа ибоит, аха нас аҙы амца зцоу еиҧш есааира ишуа, ирҳәарах зегьы еилжәаауа, еилырх'уа иама иаақулоит.

Абас ауаҩы изеицәоуп инамцхуны ауатка ажәра.

Асаби агара игароу ҵьара имгуа шихьуа анитцырхлакь „изеиҧьуп" ҳәа амҳаҵә ала ауатка ихулартәо (илыхулартәо) ҵьарамкуа-ҩыцьарамкуа сақушәақуахьеит.

Ахуҵқуа 2-3 шықуса зхытцуа есышьжьымҭан „ишәзеиҧьуп" хәа фырҵьанк-фырҵьанк ддыржәуеит. Хушықуса зхытцуа инадыркны жәашықуса рҟынҙа зхытцқуо ҩба-хҧа фырҵьан раҟарагьы усс имҧхьаҙакуан иржәуеит.

Арҭ блыми нас? Арҭ рыҧсынтцры бжами?

Аҩы уаҩы ижәыр ҟалоит кунагала. Акранифо зышхус аҵәыцак-ҩаҵәцак уаҩы ижәлар изеиҧьымзар изеицәам.

Аха ҳара ус аауам, ааилашәшәымҭаз ххү ҳахьылахатәаз ишшара иҳаршоит. Ҳаибак-еибашьҭуа, ҳаибарҧсны, уаха ҳалымшауа ҳҟалаанҙа ҳгылазом.

Асовет мчы ҟалеижьҭеи хаанымгылазакуан, ҳанхашәа культуракуа рзырхауа, еитых'уа алашарахь, ҧхьаҟа аҵара-дыррахь ацара ҳаҷуп, аха иаҳзымдырцт — уажәгьы арыжәтә мцху уаҩы ишиҧырхагоу, ауатка зынҙа уаҩы ишизеицәоу.

Ҧхьаҟа алашарахь ҳазлацауа ҳамҩақуа рахь акы ҳәа мҩас иҧхьаҙаны шьҭа ҳаҟуцып амцху ауатка жәра, аҩгьы — амцху.

1930

АКОЛНХАРАҚУА ИҲАЛШО АЛА ҲРЫЦХРААП

Иҟақуоуп убас ақытақуа уажәгьы иахьшьақумгылац аколнхаракуа, еидгыланы аус аицзуразы ҳәангьы рҿахьеидрымкылакуац акытақуа.

Ари зыхҟьаз, изхароу — макьана аколнхаракуа зыҧсоуи хуартарас ирылоуи еилкаатәҟьаны анхацәа иахьырзымдыруа ауп. Араҟа зегьы реиҳагьы ирҧырхагоуп арт ацара дырра ахьрымам, ирласны шәкулагьы, газетлагьы иразҳәауа ауаа рылагьы еилыркааратәа, еилдыргаратәа иахьыҟам аколнхаракуа зыҧсоу.

Анхафы ацаразыхәан илашьцоу, зла хтым даәиижьтеи иара дзышьцылоу, иаб уи иаб егьыртгьы рхаан аахыс ираашьоу, ирынхашьоу (хаз-хазы, тзы-тзыла), уажәы уи ирласны даалганы, даарҳәны икургылара даара ицәгьоуп, абант зегьы дынрылганы, иаразнакала дааганы социалист ҳасабла анхара иаларгалара акыр иуадафуп, убри аҟнытә политикала дазыҟатцахаратәы аус улатәуп.

Аха уи уиазгьы тәамфа ҟамтцазакуа еилкааны идырдыртәуп иара ихаан, иаб, уи иаб, егьыртгьы рхаан аахыс изышьцылоу рынхашьа рҧстазара иазеиҧьны, рҧстазара армариауа, ацьа маҷны акьар рацәа аанашьтуа ишыҟамыз, уажәы анафсгьы уи ажәытә нхашьа бзантцыкгьы ус ишзыҟамло (ҳаҧхьаҟа иара, ажәытә нхашьа зынза имфасуеит).

Урт аашьарада, тәамфа ҟамтцазакуа ицкьаны идырдыртәуп аҧстазаара иазеиҧьны, аҧстазаара армариауаны, ацьа маҷны натахны, акьар бзиа аанашьтуаны нхашьас иҟоу аколнхаракуа шракуу.

Урт ицкьаны идырдыртәуп атәыла анхацәеи аусуцәеи рхәынтқарра дара ирзеиҧьу акумзар аҽакы шыҟамлауа.

Абартқуа зегьы рнафс имаҷзамкуан иҟоуп х-Аҧсны аколнхаракуа шьта ишьакугылакуаны аус зукуо.

Урт ирылакуоу ауаагьы шьта ирдыруеит арт аколнхаракуа зҧсоу, ирдыруеит арт аколнхаракуа шаҟа ихуарта дукуоу, ирдыруеит — урт ажәытәтәи рынхашьа изышьцыланы иҟаз, урт уажәшьта ишьтартцакуаз ратцкьыс дара иахьа социалист хасабла анхара излалаз шеиҧьу, рҧстазара шарбеиауа.

Ҳара ақыт-комҽарцәа, ҳәарак атахымкуа, иаҳуалыуп абарт аколнхаракуа ишьакугыланы иҟакуоу рыбзазашьа цкьа иахтарацы. Абар уажәшьта ҧсшьара ишьтуп ақытакуа ирылтцны атцеицәа акалакьқуа рҟны ашколкуа иртоу; арт зегьы ари аҧхынра дуззда ақытакуа рҽы иҟалоит, дара абарт иаҳарак иҟалароуп шьаҟас арт аколнхаракуа ишьакугылакуоу рыбзазашьа, дара аҽар рфызцәа ақыта цеицәа аколнхара бзазашьа ззымдыруа арт рыла цкьа иртцарц, еилыркаарц.

Иаҳа ари аус азы иҟатцатәузеи?

Зегь реиҳа арт аколнхаракуа рыбзазашьа атцаразы иҟатцатәуп аҽеидкыланы аныҟуара ишьакугылакуоу аколнхаракуа рахь.

Аколнхаракуа макьана иахьшьакумгылац ақытакуа рҟны акомҽар иачеикакуа иҟоуи, апартиа иалоуи, активи рееидкыланы, апионерцәагьы рыдкыланы, насгьы абжьара нхацәа, аҧарцәа, аҳәсакуа ирацәажәаны, ирыцлауа аҳәыр дкалозар дрыдкыланы — зегьы рееидкыланы ишьакугылоу аколнхаракуа рахь ныҟуара ицаны, урт аколнхаракуа ирбзазашьоу, иршьакугылашьоу, ирусушьоу цкьа еилыркаароуп; насгьы дара урт аколнхаракуа ирылоу ауаа ирызцааны: ажәытә рабацәа, урт рабацәа рхаан аахыс изышьцылаз анхара иаҳа еиҧьу, мамзар уажәы ҷыц социалист мфала анхара излагаз иаҳа еиҧьны ирбауоу, рыуа атакс ирарҳәоуа еилыркаароуп.

Убас ныҟуара ианца, ныҟуара ицо иреиуоу, аҳәы мафыцьа (ашкол цкунцәа) изылшаратәы иҟоу, иахьнеиуа изызнеиуа ауааи инеизи еилартәаны цкьа аколнхаракуа цаны азцәажәаракуа рзыҟарцарацы иахутоуп.

Ирылшауазар иҟалар бзиоуп ахумаррақуагьы.

Абас алаҟны избаз ауафы, абас аус аҟны аколнхара иабзазашьоу збаз ауафы иаҳа ирласны еилиргоит аколнхаракуа шаҟа ихуарта дуу; социа-

лист мҩала анхара иаҳа ишеиҧьу, ажәытә абҧаҧцәага нхашьа аҵкыс. Абри аус азы хеигҳарак ҟарымҵароуп аҽар.

1930

ИНЕИУЕИТ ЖӘАХА-ҨЫК АРҴАҨЦӘА

Амҽыша, ииун мза 8 рзы Аҟуа артаҨратә институт иаунашьҭит иара иалырганы 13-ҩык артаҨцәа Аҧснытәи ақытақуа рзы.

Ахулҧаз асаат 8 рзы иҟан арҭ ажәаха-ҩык артаҨцәа ҿарацәа рыхьҳала аизара.

Аизара ааиртит А. М. Ҷоҷуа. Иалгоз дрыхцәажәеит, дрықуныхәеит артаҨцәа ринститут аихабы. Урҭ раҧхьаҟьа усс Аҧсны азыхәа ирураны ирыдгылаз далацәажәеит А. М. Ҷоҷуа.

Арҭ ажәахаҩыкгьы бзианы, артаҨцәа аҵара дзыртцауаз рааҧсара иаҧсаны иалгеит дара зҭаз артаҨцәа ринститут.

Уажәы ара иртцазгьы, уажәраанҳа иртцахьазгьы рыманы Аҧсны ақытақуа рахь, акыта рхуҷқуа дырлашаразы, аҵара ддыртцаразы иҵоит; насгьы даара уаҩы дрықугуҧратәа иҟоуп арҭ ақытаҿы иахьнеиуа, анхацәа ирыцхраап хәа, ақытақуа асоциалисттә мҩа иаиыланы ҧхьаҟа рцараҿы ацхыраара ду аҵара рылшап хәа.

Аизара иаиалга ашьтахь, дара иалгаз аҷкунцәа рылшарала икудыргылт апиеса „Лара лымҩа“ хәа хыс измоу.

Ииун мза 10 рзы артаҨратә институт аҿтәи артаҨцәеи, ажәаха-ҩык иалгази, убас ашәахәацәеи, амузыка рхәаҨцәеи екскурсиа хасабла иҵеит Тҟуарчалҟа, уаҟа аусурақуа имҩаҧысуаз рбарацы.

1930

А Х Қ У А

Адаҟьақуа

Отар Демерҧь-иҧа 5

АЖӘЕИНРААЛАҚУА

Ленин 11
Етәаҧьаа 13
Март ҧшьба 14
Уахынла амшын 16
Абзиара шәзыҟалаант 18
Адунеи лашара ду саннатцы 20
Аҧсхура 21
Ҳанашә ижьира 23
Ба боуп зда дсымам 24
Адунеи ыцәан 25
Октиабр ду — Аҧсны 26
Абна 27
Амра 28
Шаҟа истаххазеи 29
Еи уара, аҵыс мҩас 30
Аҧснытәи аҵх 31
Сыҧсадгьыл 32
Сызмырҧыруазеи сара 33
Амш бзиа избоит 35
Аҧсуа ҭыҧҳа лашәа 36
Сгу иҭоу бацәҩашьом 37
Ҳара ҳныҳәа ду 38
Ашәарыцаҩ иҭахара 39
Леинин - ҳара дҳамроуп 43
Азын 44
Аҧса қуҧш 45
Сгу иҭоу 46
Баапши!.. Бара ибеиҧьу дыҟам сҳәауам . . 47
Иуа Абас-иҧа Коҧониа 48
Маан Мармалат-иҧа Шьаҳани аҭыпҳа Таташьхани *(апоема ацыҧцәаха)* . . 50
Иуа уахь 54
Парижтәи акоммунарцәа 55
Пхызрыла хуҧшҙак аҟны стәаны 57
Са соуп октиабр, аҧсабара—СССР 59
Иавар 9 61

АСТАТИАҚУА

Апионерцәеи аныҳәа ду Мес аки 65
Ашыз анырҭәаразы иаҭахыуп аусура . . 66
Араху рныҟугаразы . . . . . „
Аҧсуа школ аныҳәа 68
Ҧсырзхааи аҟуааи шеиҧылаз . . . . . „
Ҧсырзхаа рзы аизара 69
«Еҭәаҵьаа» аҧсуа шәҟуҩҩцәа арҿыхеит . 70
Октиабр аныҳәа ду шымҩаҧыргаз . . . . „
Аҟуатәи акомҿар рсубботник 71
Азынтәи аҧсшьараз иоурышьҭуа аҭаҩцәа рахь 73
Акартош ааҳрыхып 74
Аҟуди акартоши еицҳархыраап 75
Аҳәсахуҷқуа ахумарра иқудыргылаз . . „
Ижәтәым ауатка, аҩгьы — амцху 76
Аколнхараҟуа иҳалшо ала ҳрыцхраап . . 77
Инеиуеит жәаха-ҩык арҭаҩцәа 80

ოთარ დემერჯ-იფა

ლექსები და სტატიები

(აფხ. ენაზე)

Отар Демердж-ипа

СТИХИ И СТАТЬИ

(на абхазск. яз.)

составитель Х. Бгажба

АБГОСИЗДАТ, Сухуми—1958

Аредактор А. Цьонуа. Атехредактор М. Хахмигери.

Акорректорцәа: Т. Папба, Т. Ашьхаруа.

ЕИ 01738. Акьыҧхьразы анапы аҭаҩуп 24.X.58 ш.
5,25 кьыҧхь бҧьыц ыҟоуп. Азаказ № 4482. Атираж 1000.
Аху 4 манаҭк. 20 кап.

Қырҭтәылатәи ахадаратә ҭыжьырҭа Аҟуатәи
атипографиа, Ленин иул. № 6.